

STRUČNÁ HISTORIE STÁTŮ

IRSKO

Jan Frank

S T R U Č N Á H I S T O R I E S T Á T Ů

Irsko

JAN FRANK

NAKLADATELSTVÍ LIBRI, PRAHA 2006

© Jan Frank, 2006

© Libri, 2006

ISBN 80-7277-294-5

Obsah

Irsko v pravěku	8
Keltové	11
Raná irská společnost	14
Křesťanství	18
Irské misie v Evropě	22
Irské misie v Americe	24
Vikingové	26
Útoky Vikingů	26
Vliv Vikingů na Irsko	26
Ústup Vikingů	27
Kultura po vikinském intermezzu	29
Reformy irské církve v 11. a 12. století	30
Normané	31
Jindřich II. Plantagenet	31
Normané získávají Irsko	32
Jak Normané ovlivnili Irsko	33
Irská kultura a církve po normanské invazi	34
Anglonormanská a anglická politická správa	35
Irské obrození	37
Konec normanského postupu	37
Skotská invaze	38
Kultura irského obrození	39
Poirštování	39
Kilkennské zákony	40
Anglické pokusy o řešení „irského problému“	40
Irsko a válka růží	43
Tudorovský zábor	46
Kildarská rebelie	46
Důsledky vítězství Angličanů	47
První pokus o trvalou kolonizaci anglickými osadníky	48
Snahy o zavedení protestantismu	48
Stupňování politiky poangličtování	50
Munsterská rebelie	50
Největší protianglické povstání	51
Irské písemnictví 16. století	54

Kolonizace Ulsteru a protianglická rebelie 1641–1649	55
Nová, rozsáhlá kolonizace	55
Tzv. druhá reformace Irské církve	56
Protireformace	56
Po dokončení tudorovského záboru	57
Nová protianglická rebelie	58
Restaurace a válka dvou králů	61
Odplata Cromwellova režimu	61
Konec cromwellovské perzekuce	61
Irské písemnictví 17. století	65
Irsko v 18. století	66
Katolíci, protestanti a presbyteriáni z pohledu trestních zákonů	66
Tajná bratrstva a ústupky Angličanů	69
Rostoucí irská loajalita	70
Irsko za americké revoluce	71
Vliv Velké francouzské revoluce	72
Britské ústupky v otázce trestních zákonů	73
Francouzská invaze do Irska	74
Britská protipovstalecká opatření	75
Zákon o unii	76
Poslední akce Sjedenocených Irů	77
Irsko v první polovině 19. století	78
Hlavní problémy	78
Katolický svaz	79
Kampaň za odvolání Zákona o unii	80
Hladomor	81
Aktivity Mladého Irska	82
Irsko ve 2. polovině 19. století	84
Důsledky velkého hladomoru	84
Feniáni	85
Gladstonovy zákony	86
Home Rule	87
Pozemková válka	88
Snahy o získání autonomie	90
Irská společenská a kulturní scéna na přelomu 19. a 20. století	93
Irsko v 1. třetině 20. století	95
Boj za nezávislost	95

Velikonoční povstání	97
Nástup Sinn Féin a IRA	98
Občanská válka	100
Od 30. let 20. století do 2. světové války	102
Situace po parlamentních volbách roku 1932	102
Po propuknutí 2. světové války	103
Samostatné Irsko	104
Poválečné volby	104
Ekonomické reformy a vstup do EHS	105
Problém Severního Irska	105
Konec vnitropolitické stability Irska	106
Fórum pro Nové Irsko	107
Liberalizace	108
Keltský tygr	109
Velkopáteční dohoda	110
Ulster aneb Severní Irsko	111
Ulsterští protestanté	111
Britská provincie Severní Irsko	111
IRA se chápě příležitosti	113
Severní Irsko v 80. letech 20. století	115
Tajná jednání	116
Křehký mír	116
Irsko-české vztahy	119
Doporučená literatura	126
Encyklopedické heslo	127
Hlavy státu	136
Důležité informace pro cesty do Irska	137
Jazyková první pomoc	139
Seznam zkratk	140

Irsko v pravěku

Prehistorickému Irsku se pravěcí lidé dlouho vyhýbali. Sice bylo až do 6. tisíciletí před n. l. pevninsky spojeno s Británií, a tedy i s kontinentální Evropou, nicméně v podmínkách doznívající doby ledové neoplývalo dostatkem výživných pastvin pro stáda srnčí a jelení zvěře, za níž lovci a sběrači na sklonku starší doby kamenné migrovali. Ti nacházeli lepší podmínky k životu v západní Francii, v některých oblastech Španělska, a dokonce i v Británii, zatímco Irsko bylo bezlesou panenskou zemí travnatých bažin, horských svahů bez vegetace a domovem obrovského irského jelena *Megalocerus giganteus*.

První obyvatelé na irský ostrov přibyli až v 7. nebo 6. tisíciletí před n. l. v souvislosti s klimatickými změnami, v jejichž důsledku území kontinentu včetně Irska pokryl hustý prales. Ten z plání vytlačil lovná stáda i lovce, kteří nyní putovali podél pobřeží a řek a živili se rybolovem a lovem ptactva. Cesta je zavedla i do Irska.

Lidé střední doby kamenné (mezolitu) do Irska přišli ze Skandinávie, Skotska, Walesu a někteří se přeplavili po moři z jihozápadní Evropy. Usazovali se ve východních přímořských oblastech a v dnešních provinciích Ulsteru, Donegalu nebo v hrabství Offaly. O způsobu života mezolitických praobyvatel Irska nelze spolehlivě říci mnoho. Archeologové jsou totiž v jejich případě na rozdíl od pozdějších období odkázáni na studium zlomkovitého materiálu. Nálezy z oblasti u města Derry v dnešním Severním Irsku doložily, že tamní obyvatelé žili v kulatých chatrčích s centrálním ohništěm. Průzkumy mezolitických smetišť, nejspolehlivějšího pramene irského mezolitu, svědčí také o hojném opracovávání pazourku a rozšířeném rybolovu.

V období neolitu neboli pozdní době kamenné (přibližně 5 000–2 000 let před n. l.) se v Irsku začalo s primitivním zemědělstvím a rozvinula se výroba hlazených kamenných předmětů. Tehdejší obyvatelé chovali také kozy, ovce a byli schopni vyrábět nepřilíš vzhledné nádoby. Pěstování obilovin v Irsku zavedla další vlna neolitických migrantů z Británie a Evro-

py, která na ostrov přišla kolem roku 3 000 před n. l. Lidé žili v chatrčích z dříví a drnů s kamennými základy (naleziště Lough Gur v hrabství Limerick), krytými doškovými střechami z rákosí, jídlo vařili a přechovávali v hliněných nádobách. Chovali domácí zvířata (krávy, vepře, ovce), káceli lesy, používali důmyslné kamenné a kostěné nástroje (kvádry na mletí obilí, jehly, šídla aj.) a některé z nich (sekyry) dokonce prodávali do Británie. Dochovaly se také jejich kostěné a kamenné korálky. Díky některým nálezům tohoto období je Irsko světově unikátní.

O solidní technologické vyspělosti irského neolitu stejně jako o jeho duchovním rozměru svědčí stovky nalezených známých irských megalitických hrobů, které se vedle Irska nacházejí i v Bretani nebo na Iberském poloostrově. Irskou megalitickou hrobku stavěnou na kruhových náspech tvoří obrovské kamenné tripody (dolmeny) s kamenným překladem, zakrývajícím pohřební komoru nebo jejich systém nejčastěji o délce 20 až 25 metrů nebo méně. Do hrobek se po generace pohřbívalo hromadně a těla byla předem spalována. Na rozdíl od egyptských pyramid archeologové v hrobkách nenašli poklady, ale jen ozdoby z kamene a kostí, keramiku nebo nářadí. Nejznámější irskou megalitickou hrobkou je tzv. chodbová hrobka v Newgrange v hrabství Meath. Je totiž pokryta spirálami, kosočtverci a vlnovkami s možným náboženským významem. Známa je otvorem, jímž o zimním slunovratu do středu hrobky proniká sluneční paprsek.

Éra irských megalitických hrobek pozvolna končí v období doby bronzové (přibližně 2 000–600 před n. l.). Jejimi průkopníky byli kovotepci z kontinentu, kteří do Irska přišli hledat kovy, především měď, a to hned v několika po sobě následujících vlnách. Památkou na jejich dobu jsou měděné a bronzové sekyry, první meče, štíty a kopí. Vrcholem jejich umění však byly zlaté náhrdelníky, které směřovali v Británii a na kontinentu za fajáns, vyráběný na Blízkém východě, a jantar, dovážený z pobřeží Baltského moře. Nově přichozí stavěli menší, tzv. klínové hrobky, pohřbívali své mrtvé ale i do starých hrobek, do nichž vkládali urny s popelem, anebo ukládali nebožtíky do kamenných podzemních hrobů. Upustili od hromadného pohřbívání a spalování mrtvol a skrčeným mrtvým

do hrobů přidávali krásně dekorované poháry nebo nádoby s jídlem. Náboženským rituálům, světsky orientovaným setkáním, ale pravděpodobně také astronomickým měřením s největší pravděpodobností sloužila přibližně stovka nalezených kamenných kruhů o rozměrech 3–10 metrů napříč, někdy i více. Většina se nachází v jihozápadním Irsku a největší z nich je v Grange v hrabství Limerick (45 metrů). O rozšířeném způsobu bydlení irské doby bronzové vypovídají dochované zbytky *crannogů*, tj. chráněných srubů stavěných uprostřed jezer na umělých ostrůvcích, o jejichž účelnosti svědčí, že se stavěly a používaly ještě dlouho po příchodu Keltů do Irska.

Keltové

Příchod Keltů měl pro Irsko doslova historický význam. Keltové koncem 2. tisíciletí před n. l. dorazili do střední a západní Evropy snad z oblastí kolem Kaspického moře. Jejich dominanci v centrální části Evropy, odkud dále expandovali na Pyrenejský, Apeninský a Balkánský poloostrov (a až do Malé Asie), ukončil až římský a germánský tlak o tisíc let později. Právě od Římanů a také od starých Řeků pocházejí nejstarší zprávy o Keltech. *Keltoi* v řečtině původně znamenalo označení barbarů. Ačkoli ve srovnání s řeckou a římskou kulturou působily zvyky a kultura Keltů exotickým a méně rozvinutým dojmem, byly dostatečně životaschopné, aby se staly základem irské civilizace a jejím dodnes aktuálním symbolem. Díky ostrovní a „odlehle“ poloze Irsko minuly germánské nájezdy raného středověku, které přinesly anglosaskou nadvládu v Anglii. Keltský jazyk i společenské instituce tvořivě vstřebaly křesťanství, překonaly nápor Vikingů a později dokázaly odolat i tlaku Normanů z Británie. Autochtonní irský vývoj byl kulturně narušen teprve po prohraných válkách s alžbětinskou Anglií, ale na gaelsko-křesťanské identitě (*gaelský* = od 8. století synonymum slova *irský*) původních Irů to již nemohlo nic změnit.

Keltové do Irska přišli v období 5. a 4. století před n. l. z jihozápadní Evropy a také ze Skotska a severní Anglie. S výjimkou některých skupin Piktů, kteří před nimi ke konci tisíciletí odešli ze severu Irska do Skotska, si Keltové podmanili původní obyvatelstvo a prosadili i svůj jazyk a náboženství. Stejně jako v pozdější době neměli jediného vůdce a jednotlivé kmeny často bojovaly samy mezi sebou. Svědčí o tom i pozůstatky po tisících dobře opevněných pevnůstkách ze dřeva, hlíny nebo z kamene, které si rodinné klany stavěly na vrcholech kopců v ekonomicky příhodných oblastech. Jedna z nejznámějších se nalézala i na mytickém kopci Tara v hrabství Meath, v místě nálezů neolitické chodbové hrobky, ke kterému se vztahují četné mýty o irské minulosti. S příchodem Keltů se v Irsku rozšířila výroba železa. Především v Ulsteru a Connachtu po nich

zůstaly unikátní zlaté nákrčníky (*torques*), bronzové šperky, polnice a zdobené pochvy.

O tzv. hrdinském věku keltských králů-válečníků v Irsku není možno říci mnoho spolehlivého. Dáno je to především tím, že staří irští Keltové až do počátku křesťanství na ostrově věřili v tradici orálního kulturního přenosu a události o své době záměrně nesvěřili písmu. Výjimkou bylo písmo *ogham*, jímž se v raně křesťanské éře do kamenů vyrývaly životopisné údaje v primitivní irštině. O jejich společnosti a zlomku politických událostí se proto dozvídáme jednak od řeckých a římských autorů a jednak prostřednictvím nejrůznějších legend a mýtů z per mnichů a historiků raného středověku. Život a zvyky starých irských Keltů se s největší pravděpodobností příliš nelišily od Keltů v Galii nebo v Británii. Ze *Zápisů o válce galské* od římského vojevůdce Gaia Iulia Caesara se dozvídáme, že nejdůležitějšími sociálními skupinami byli válečníci, bohatí zemědělci, a především druidové (kněží), kteří se nazpaměť učili zákony i historii, zaznamenávali první vědecké poznatky a byli hlavními náboženskými a kulturními představiteli. Keltové věřili v posmrtný život a v převtělování. Jejich náboženský panteon čítal kolem 100 Bohů, z nichž nejdůležitějším byl *Dagda*. V náboženské úctě měli irští Keltové také řeky, potoky, stromy a některá zvířata jako například býky a medvědy. Druidové byli také pověřeni konáním zvířecích i lidských obětí.

Některé politické souvislosti hrdinského věku osvětluje dochovaná námořní mapa řeckého cestovatele a učenice Klaudia Ptolemaia ze 2. století n. l. Potvrzuje, že na počátku prvního tisíciletí n. l. v Británii a Irsku žily některé totožné populace (např. Piktové nebo Dommainnové) ovládané stejnými dynastiemi. Ptolemaios mimo jiné též informuje o existenci Emain Macha (dnešní hradiště Navan poblíž Armaghu), sídlu nejstarší ulsterské dynastie Ulaid, podle které se dnešní severoirská provincie nazývá. O dávné moci Ulsteru vypráví také patrně nejznámější staroirská hrdinská legenda *Táin Bó Cuailnge*, pojednávající o mytickém hrdinovi Cú Chulainnovi. Její děj nelze považovat za historický, ale za společenskou kulisu mýtu vykreslujícího boje mezi Connachtem a Ulsterem, které vrcholily v 5. století n. l. vítězstvím Connachtu. Dnešní historikové berou tuto legendu jako seriózní stejně ja-

ko detaily o životě společnosti v ní obsažené. Literárním zdrojem poznání o předkřesťanském Irsku jsou rovněž legendy vy-
kreslující strhující osudy ctnostných bojovníků Feniánů, které
si v 19. století vzali za vzor radikální irští republikáni bojující
proti Velké Británii.